

tion, joka tarjoaa alkuperäisen kreikkankielisen tekstin. Toivotavaa olisi ollut myös syventyminen vähintään alaviitekeskustelun tasolla teoksessa usein esiintyneeseen ja asiakirjojen auktoriteetinkin näkökulmasta tärkeään *horos*-termiin, jota on käytetty myös kurinpidollisessa tarkoituksessa ekumeenisten kirkolliskokousten historiassa. Nikean vuoden 787 asiakirjojen valossa edellä mainittua termiä näytettiin käytettävän dogmaattisluonteisena ”määritelmänä”, mitä Price lienee pitänyt itsensä selkeydenä. Kaiken kaikkiaan teosta voi lämpimästi suositella niin bysantinisteille kuin itäisen kirkon kirkolliskokousten tutkimuksesta kiinnostuneille.

Jelisei Heikkilä, TT
Arkkipiispan
teologinen sihteeri
Suomen ortodoksinen kirkko

MAIJASTINA KAHLOS & HEIKKI J. KOSKINEN & RITVA PALMÉN (ED.)
Recognition and Religion: Contemporary and Historical Perspectives.
Routledge New Critical Thinking in Religion, Theology and Biblical Studies. Abingdon: Routledge 2019. 299 s.

Kirja on viimeisin Risto Saarisen Reason and Religious Recognition -huippuyksiköstä ponnistava, hyväksyttävää tunnustamista (engl. recognition, saks. Anerkennung) ja uskontoa tarkasteleva teos. Huippuyksikön tutkijoiden toimittamassa kokoelmassa on

filosofian, teologian ja historian alojen tunnetuimpien nimien kirjoittamia korkeatasoisia artikkeleita. Arviossani rajaen lähiluvun teoksen johdantoon sekä käsittelen tarkemmin tunnustusteoriaa ja teoksen rakennetta, mutta esittelen lopuksi lyhyesti kirjan artikkelien aiheet.

Charles Taylorin ja Axel Honnethin muotoilema, Hegelin filosofiaan perustuva tunnustusteoria esitellään johdantoluvussa valaisevasti ja tiiviisti. Hyväksyttävällä tunnustamisella tai lyhyemmin tunnustamisella tarkoitetaan ihmisyyteen perustavalla tavalla kuuluvaa piirrettä: toisen yksilön tunnistamista, persoonana tunnustamista ja kunnioittamista. Tällä sinänsä yksinkertaisella ilmiöllä on ihmiseksi tulemista, yksilöiden keskinäistä sosiaalista vuorovaikutusta sekä ryhmien välistä ja poliittista toimintaa koskeva ulottuvuus.

Hegelin tunnustamista koskevan filosofian perusajatuksena on, että tietoisuus kehittyy ja siten persoonaksi tuleminen tapahtuu tunnustamisprosessin ja vuorovaikutuksen kautta. Tästä syystä yksilöiden keskinäistä toimintaa on mielekästä tarkastella tunnustamisen näkökulmasta: toiminnassa on sekä sosiaalisessa että moraalisisessa mielessä keskeistä, miten yksilöt tulevat tunnustetuiksi ja kunnioitetuiksi. Myös identiteetin määrittymistä voi ymmärtää tunnustusteorian avulla niin, että yksilö tunnustetaan ja tunnustetaan jonkinlaisena ja johonkin, esimerkiksi uskonnollisen tai etnisen ryhmän jäsenenä. Ryhmien välisen toiminnan tarkastelussa ryhmät ymmärretään tunnustavina ja tunnustamista kaipaavina toimijoina. Siten tunnustusteoria

on relevantti myös yhteiskunnallisessa ja poliittisessa tutkimuksessa, muun muassa identiteettipolitiikkaa koskevissa keskusteluissa.

Tunnustusteorian avulla voidaan selittää myös moraalisen ja sosiaalisen toiminnan epäonnistumista. Tällöin puhutaan misrekognitiosta, jolle ei ole vakiintunutta suomenkielistä termiä. Misrekognitiolla tarkoitetaan tunnustamisen epäonnistumista, joka voi tapahtua ainakin kahdella tavalla. Henkilö tai ryhmä voidaan jättää tyystin vaille tunnistamista, tunnustamista tai kunnioitusta. Vaihtoehtoisesti henkilö tai ryhmä tunnustetaan tai määritellään tavalla, jota kohde itse ei pidä oikeana. Misrekognition vaaran takia ihmisenä olemiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja poliittisyhteiskunnalliseen toimintaan liittyy aina myös kamppailu tunnustetuksi tulemisesta.

Teoksen yhtenä lähtökohtana on tarkastella tunnustamisen valossa historiaa ja historiallisia uskontoon kytkeytyviä kehityskulkuja. Johdannossa eritellään kaksi kirjan artikkeleissa sovellettavaa metodologista lähestymistapaa historian tutkimukseen. Ensinnä historiaa voidaan tarkastella tunnustamisen ilmiön valossa, jolloin kehityskulkuja pyritään ymmärtämään tunnustusteorian avulla. Toiseksi voidaan keskittyä tunnustamista tai siihen läheisesti kytkeytyviä ilmiöitä käsitteleviin lähteisiin sekä tunnustamista ilmaisevien käsitteiden ja kielen kehittymiseen. Kirjan rajauksen aikajänne ulottuu antiikista ja ensimmäisten vuosisatojen kristillisyydestä nykypäivään.

Kirja on jaettu viiteen osioon: 1) tunnustusteorian sovelluk-

set nykypäivän kontekstissa, 2) kamppailut tunnustamisesta myöhäisantiikissa, 3) keskiajan ja uuden ajan alun tunnustamista koskevat käsitykset, 4) nykypäivän tunnustusteorian juuret sekä 5) tunnustusteorian rajat. Toisen osan kirjoituksissa sovelletaan metodologista lähestymistapaa, jossa historian tapahtumia tarkastellaan tunnustamisilmiön avulla. Kolmannen osan kirjoitusten metodina taas on tutkia tunnustamista lähteistä ilmenevien käsitysten ja käsitteiden avulla.

Rakenne on selkeä, mutta lukija saattaa ihmetellä viimeistä osiota, johon on sijoitettu kaksi artikkelia. Osioon sopii Arto Laitisen ja Teea Kortetmäen kirjoitus, joka käsittelee tunnustamisen ja kunnioittamisen inhimillisiä kustannuksia materiaaliseen rajallisuuteen sidottuna toimintana. Sen sijaan sinänsä erinomainen Miira Tuomisen oikeudenmukaisuutta, ystävyyttä ja tunnustamista antiikin keskusteluissa käsittelevä artikkeli ei oikein istu osion nimen alle, mutta lähestymistapansa puolesta se olisi sopinut kirjan kolmanteen osaan. Lisäksi tunnustusteorian rajoihin liittyen tunnustusteoriaa kriittisesti oikeudenmukaisuus- ja yhteiskuntateorioiden valossa arvioiva kirjoitus olisi ollut mielenkiintoinen. Lukija saattaa jäädä kysymään, missä määrin tunnustusteoria on riittävä väline yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden rakentamiseksi, kun tunnustamista ja kunnioitusta vaativat myös ryhmittymät, joiden perustana on ajatus toisten ihmisryhmien alistamisesta.

Tunnustamista nykypäivän kontekstissa käsittelevässä osiossa on kolme artikkelia. Simon Thompson tarkastelee uskon-

tojen tunnustamista julkisessa tilassa. Heikki J. Koskinen muotoilee välitettyä tunnustamista eli kolmannen osapuolen avulla aikaansaattua tunnustamisprosessia, jossa tunnustamisen ensisijaiset osapuolet ovat toisistaan etäällä syystä tai toisesta. Heikki Ikkäheimo hahmottelee filosofian keinoin tunnustamisen puutteen syytä.

Myöhäisantiikin osalta käsitellään varhaiskristillisyyden muotoutumista (Hartmut Leppin) sekä varhaiskristillistä filosofiaa kreikkalais-roomalaisessa kulttuurissa (Niko Huttunen), uskonnollisten ryhmittymien ristiriitoja myöhäisantiikissa (Mar Marcos) ja keskusteluista uskonnollisesta moninaisuudesta 300-luvun Roomassa (Maijastina Kahlos). Neljä artikkelia käsittelee tunnustamiseen liittyviä käsityksiä keskiajalla ja uuden ajan alussa. Ritva Palmén erittelee häpeää, itsensä tarkkailua ja rekognitiota koskevia käsityksiä keskiajalla. Andrea Aldo Robiglio kirjoittaa tunnustamisen teemasta Akvinolaisen ajattelussa. Virpi Mäkinen esittelee pakanoiden oikeuksien käsittelyä keskiajan lähteissä. Risto Saarinen tarkastelee tunnustamista ja maskuliinisuutta koskevia käsityksiä Lutherin Laulujen laulun luennoissa. Tunnustusteorian osalta esitellään laajasti Spinozan (Ericka Tucker) ja Hegelin (Paul Redding) tunnustamista koskevaa filosofiaa ja sen taustoja.

Tarkastelu on rajattu länsimaiseen kristilliseen perinteeseen, minkä olisi voinut ilmaista teoksen otsikossa tai ainakin tuoda johdannossa esiin. Joka tapauksessa teos on kiinnostava kokoelma erittäin korkeatasoisia ja erinomaisesti lähdeviitotettuja

ja kirjoituksia tunnustamisesta ja uskonnosta sekä niihin liittyvistä ilmiöistä antiikista nykypäivään.

Isto Peltomäki, TM
Systemaattisen teologian
tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto

Yujin Nagasawa
Maximal God: A New
Defense of Perfect Being
Theism. Oxford: Oxford
University Press 2017.
225 s.

Teologianhistoriassa niin sanottu täydellisen olion teologia yhdistetään tyypillisesti Anselm Canterburlaiseen ja hänen määritelmänsä Jumalasta jonakin jota suurempaa ei ole mahdollista olla olemassa. Riippumatta siitä mitä Anselmin ontologisesta argumentista ajatellaan, niin sanotun persoonallisen teismin kannattajat ovat perinteisesti kritisoineet täydellisen olion teologiaa, koska sitä on pidetty liian filosofisena tulokulmana. Sen lisäksi, että täydellisen olion teologiaa ei ole pidetty tarpeeksi "raamatullisena", sen on väitetty johtavan moniin hankaliin ongelmiin, jotka koskevat Jumalan käsitettä. Näyttää nimittäin siltä, että monet täydelliseksi tekevät ominaisuudet, kuten kaikkivoipuus, kaikkitieto ja kaikkiihyvyys, ovat keskenään ristiriitaisia. Näin määriteltynä Jumalan käsite (eli ns. omnijumala) olisi myös epäkoherentti ja alkuperäisen loogisen positivismin mukaisen kritiikin mukaisesti pelkkää puutaheinää.